

Ситни прилози

ИСТОРИЧАР КОНСТАНТИН ЈИРЕЧЕК И ЦРНА ГОРА

У интересантним писмима познатог научника Константина Јиречека Стојану Новаковићу, која је објавио син Новаковићев,¹⁾ налази се неколико мјеста у којима Јиречек говори и о Црној Гори и својим научним радовима који су у вези с историјом Црне Горе. Часопис у коме су објављена ова писма врло је риједак у нашим крајевима, па рачунам да неће бити сувишно ако тих неколико Јиречекових мисли испишем и дам могућност читаоцима Записа да до њих дођу.

Писма Јиречекова су од марта 1876 па све до новембра 1912 године, а први податак који се односи на крајеве Црне Горе је у писму од 2 јула 1878 године. Ту Јиречек уз равне податке даје Новаковићу и овај:

»У Црној Гори је у Кучима под Комом река, која се зове Брскут. Форма овог имена показује, да је то арбанашки генитив (ген. синг. 3 декл.). У овом крајишту српско насеље већ је промешано Арбанасима-Клементинцима, који седе у долини Цијевње...«²⁾

Јављајући се Новаковићу из Софије 7 марта (24 фебруара) 1880 г. Јиречек описује како је прошле, 1879, године радио у дубровачком архиву »око три мјесеца«, па мало касније наставља: »С многим мијестима лично сам се упознао. Пролазио сам готово цијелу Боку, највеће возећи се у чамцу, и видио њене старине римске, манастире орпске и развалине млетачке; био сам и на Цетињу и гледао из планина црногорскијех Скадарско блато, Морачу и све дивотне гребене планина арбанашкијех, које сам толико пута желно својим очима видјети...«³⁾ По Јиречековом:

1) Годишњица Николе Чупића књига XLIII, Београд 1934, стр. 254—309.

2) Ibidem, 263.

3) Ibidem, 271—2.

писму од 4 јула 1879 г. види се, да је око 20 јула те године мислио да крене из Прага преко Загреба за Дубровник,⁴⁾ па се из тих података може приближно одредити и вријеме када је Јиречек путовао по Боки и Црној Гори. Сигурно би се о томе могли наћи тачни подаци у Гласу Црногорца за 1880 годину, али, на жалост, ја нијесам могао доћи до тога годишта Гласа Црногорца.

7 августа 1892 године Јиречек пише Новаковићу, да има много посла око познатог *Ottova Slovnika Naučného*, у коме су његови чланци: *Černa Hora, Dalmacija, Dubrovnik* итд.,⁵⁾ а у писму од 25 септембра (7 октобра) исте године жали се Новаковићу, да његов чланак *Černa Hora*, из *Slovnika Naučného* „није испао најбоље, јер нисмо могли из Цетиња добити доброга материјала.«⁶⁾

У писму од 17/30 априла 1911 Јиречек говори и о крсном имену Карађорђевића. Због питања о њиховом поријеклу наводим и то мјесто:

„О слави Карађорђевића питао сам Београђане па чуо од њих о св. Андрији; да су они празновали до новијега времена св. Клименту врло је занимива ствар, већ ради свега са племенима зетским.«⁷⁾

26 октобра 1911 године писао је Јиречек Стојану Новаковићу једно писмо из Беча, у коме се, између осталог, налази и овај пасус:

„Примио сам од Вас и Цетињски Вјестник са биљешком о мојој књизи. За оваке мудре људе би требало писати српску историју у шестнајстерцу или десетерцу, да се може пјевати уз гусле. То ја не могу.«⁸⁾

Због овако карактеристичне Јиречекове приједбе прегледао сам све бројеве »Цетињског вјесника« да нађем биљешку о којој је ријеч у Јиречековом писму. Она се налази у броју 46 од 16 јуна 1911 г. и дословно гласи:

⁴⁾ Ibidem, 270.

⁵⁾ Ibidem, 290—291.

⁶⁾ Ibidem, 292.

⁷⁾ Ibidem, 305.

⁸⁾ Ibidem, 306.

„Јиречекова Историја Срба

— Историја Срба од Константина Јиречека у преводу Јована Радонића —

Међу нашим новијим књижевним дјелима, која су још и прије своје појаве била обасута силним похвалама — многобројном рекламом — спада и ово поменуто дјело Јиречеково. Ако узмемо, да се упознамо са овом Историјом Јиречековом, још док смо под утиском рекламе, убрзо ћемо се увјерити, само ако је критички проучимо, да ово његово дјело нема оне у напријед означене научне вриједности. Јиречек у писању овога дјела не приказује се као дубок мислилац и прави научар, који треба да нам историјске догађаје изложи по извјесној системи тако, да се у нашем духу створи нека прегледност и цјелина.

Он довољно не уочава значајне историјске појаве, него се зауставља на сасвим споредним, ситним, догађајима, који нијесу произвели никаквих историјских посљедица, те тим бунџи читаоца и квари му и оно мало везе, ако је ју опште могао постићи у таквом излагању историјских догађаја. Бива случајева, да Јиречек одмах у самом почетку каже оцјену о раду којег од наших владара, па тек онда почиње о њему излагати односне чињенице. Сад, ако упоредимо та факта са оним, што нам је он у почетку с томе владару рекао, доћићемо до потпуно супротног увјерења. Цар Душан, нити је славан, нити је моћан, и ако он каже да је, према ономе како нам је Јиречек представио његове историјске подвиге! А моћни краљ Милутин, који је ударио темељ финансијској и војничкој снази своје државе и створио његовом унуку у велико могућност, да се прогласи царем српским, грчким и краљем албанаским, тај Милутин, изгледа нам, по Јиречеку, права историјска карикатура, према ономе што је он био стварно у историји! Историјске чињенице нијесу нам тако постављене, да ми сами можемо стварати правилне закључке, нити пак Јиречек чини у довољној мјери противно, да нам бар своје погледе наметне о историјским догађајима.

Узалуд ћемо у Јиречековој Историји тражити ону црвену нит, која је нужна у историјском излагању чињеница, те отуда можемо је слободно и неколико пута прочитати, а да опет не добијемо ни приближну слику о најзначајнијој историјској периоди једнога народа, који је својом чудесном енергијом бранио толико

вијекова своју слободу, и којему је у борби између Истока и Запада полазило за руком да створи државну величину првога реда.

Кад има, Србима, који већ имамо извјесно сазнање о прошлости народној и с друге стране, не може ова Јиречекова Историја да да потпуну слику о догађајима из живота српског народа у средњем вијеку, а како ли ће тек она моћи упознати страни свијет са животом и прошлошћу српског народа, у ком је баш циљу она једино и написана.

Ова Историја Срба само је један одличан регистар историјских догађаја, којим ће се прави историчар моћи послужити да напише једну ваљану историју српског народа.«

Приказ Јиречекове Историје, који сам у цјелости навео, потписан је само иницијалима »Ј. С. П.« Ја мислим да то не може бити нико други до једино Јован С. Пламенац, свршени ученик учитељске школе и слушалац двогодишњег педагошког курса у Јени, а од 1907 године црногорски министар, док је касније, последије пада Црне Горе, био и претсједник владе краља Николе, па чак и »регент« Црне Горе.⁹⁾

Р. Ј. ДРАГИЋЕВИЋ

⁹⁾ Ст. Станојевић: Енциклопедија српско-хрватско-словеначка, s v. Пламенац Јован.